

LEGINDI TÍMEA

A dunakeszi fiatalok népviselete

Az emberi ruházat a legrégebb időktől kezdve nem csupán védte és díszítette viselőjét, hanem elárulta nemzetiségét, életkorát, vagyoni állapotát, valamint társadalmi hovatartozását is. Az elmúlt évszázadok népviseletei ez alapján kifejezték a társadalom paraszti, falusias rétegeihez való tartozást. Ezenkívül a ruházat rendje mutatta a helyi elkülönülést, a családi állapotot, valamint különböző ünnepi alkalmakra is utalt.

Dunakeszi népviseletében leginkább a palóc hatás¹ érvényesült, azonban – talán a Pesthez való közelségből adódóan – a település hagyományos viseletét gyakori változások jellemezték. Jól példázzák ezt a század elején használt színes menyasszonyi ruhák és rezgős koszorúk, melyek a harmincas évek végére teljesen fehér színűvé változtak, vagy a nyakrakendőkön megjelenő, az ide eljutó mezőkövesdi asszonyok által hímzett motívumok, a paradicsomminták.

A lányok és fiúk „öltözködésében” egy ruhadarab volt elegendő, a pólya. Dunakeszin kockás vagy csíkos huzatú sarkos pólyát használtak, amely piros vagy kék színű erős kanavász² vászonból készült. Tiszta fehérret csak keresztelő napján tettek fel, vagy ha orvoshoz vitték a gyermeket, illetve ha vendég volt a háznál. Három éves korig a gyermekek obonyost viseltek, amely egy alul gombolt, zsákszerű ruha volt.

Asztalos Istvánné szül. László Veronika Gyurika fiával (1917)

A fiatal fiúk ruházata jóval egyszerűbb volt, mint a lányok viselete. A fiúk nyáron fehér, ráncos, hosszú ujjú, bő gyolcs³ inget és fehér hosszú szárú gyolcs gatyát hordtak. Ez a viselet télen alsóruházatként funkcionált. Az ing ki volt varrva és viselője monogramját is behímézték. Az ingre mellényt, helyi nevén lajbit vettek.

Az ún. vállfoltos ing is gyolcsból készült. A vállfoltnak tulajdonképpen semmilyen díszítő jellege nem volt, az anyag megerősítését jelentette. Nehéz fizikai munka végzésekor jobban

tartott és az anyag nem szakadt el olyan hamar. Ezeket az ingeket jóformán mindenki maga készítette. Tisztításuk teknőben, illetve gyakran a mai Kegyeleti temető alatti részen található „folyónál”⁴ történt.

Ünnepi alkalmakkor a fiúk fekete vagy sötétkék zakót, csizmát és hozzá való nadrágot viseltek. Öltözködésük elmaradhatatlan kiegészítője volt a kalap.

Fiatal fiúk lagziban (1930-as évek)

A fiatal lányok öltözködésének – fekete cipőjüket kivéve – minden darabja fehér volt. A női alsónemű hosszú vagy rövid, csipkés szélű nadrág volt, mely finom vászonból készült. Az alsóruházathoz tartozott még egy sífonból⁵ készült hosszú ing, az úgynevezett kombiné.

A lányok a vékonyabb alsónemű fölé több, akár 5-6 fehér színű kikeményített és vasalt alsószoknyát is magukra vettek. A pirossal szegett legfelső szoknya általában ráncos volt, az eleje azonban sima, hogy a kötény alatt ne legyen olyan magas, mint hátul. Anyaga lehetett selyem, szövet, csinvat⁶ vagy ebe-laszt⁷. Egy szoknya és blúz elkészítéséhez 6 méter anyagot is felhasználtak. A szoknya elé klottból⁸ készült kötényt kötöttek, mely általában a ruha színéhez igazodott. A kislányok harisnyája fehér volt, a menyecskéké kék, az ötvenes évektől pedig fekete vagy barna volt a hétköznapi viselet.

A lányok életében fontos szerepet töltött be az évente rendezett 5-6 bál, ahol lehetőség nyílt az ismerkedésre is. Azoknak a 16 éves lányoknak, akik először mentek bálba, igazi falusi táncmulatságban volt részük. Ráncos szoknya, alatta 3-5 alsószoknya, kék kötény és fehér jupli volt az általános viselet. A jupli tulajdonképpen egy blúz, mely a hátán lévő varrásról kapta a nevét. Legismertebb a szív hátú változat volt, 1920 előtt azonban egyenes hátú juplit hordtak. A kevésbé módos lányok rákényszerültek az otthonvarrásra. Az 1922-ban ideteleptült Kalocsai Iskolánövérsek a 13-14 éves lányokat délutáni foglalkozások keretében megtanították többek között a dunakeszi népviselet darabjainak szabására, varrására, hímzésére és a csipkék horgolására.

¹ a török kiűzése után Garam-menti jobbágycsaládokkal telepítették újra a községet

² színes fonalból készült gyengébb minőségű, erősen kikészített pamut vagy lenvászon

³ más néven gyócs: lenből, kenderből készült nyáron felső, télen pedig alsó ruha

⁴ a temető alatti levő hét forrás vizét a Dunába vezető ér

⁵ finom vászon, pamutvászon, melyből női fehérneműt vagy ágyneműt készítettek

⁶ kemény, érdes fogású, egyszerű vagy kettős szövésű lenszövet

⁷ fényes, sűrű szövésű, vékony, középmeleg elnyúlhatatlan anyag

⁸ egyik oldalán fényes pamutszövet

A hajdani dunakeszi női viselet a környező falvakhoz hasonlóan mértéktartó volt, és elárulta viselőjének családi állapotát. A kislányok, fiatalok és az idős asszonyok öltözéke nagyban különbözött egymástól. Ez az eltérés a haj- és fejkendő viseletben is megmutatkozott. A fiatal lányok az esküvőig nem viseltek fejkendőt, utána azonban bekötötték a fejüket. A menyecskekendőt néhány hónapig hátul megkötve hordták, majd az áll alatt megkötve viselték. A kendő anyaga selyem vagy cérnaanyag volt. Fehér színű slingelt kendőt csak fiatal asszonyok hordtak, akik templomba mentek benne. A nyomott varrású és nyomott szövésű csinvat kendőt menyecskekendőnek is használták.

A nyakrakendők közül fontos megemlíteni a paradicsomvirágos mintájút, mely ebelasztból vagy kázmérből¹ készült, valamint a cifra nyakrakendőt.

A frakkos, testhez simuló és szűk szabású hosszú ujjú téli viseletet, melyet melegségből adódóan nyárikának is neveztek, vatelinnal bélelték. Jellegzetessége volt a bársonyszalagos szél, mely díszítést Dunakeszin a ruhadarab felkari részén is alkalmazták. Fekete, kék, cifra, bimbós változatai ismertek.

A nyárikát 1920 után felváltotta a fekete vagy barna gyapjúfonálból kötött berliner kendő. Az iskolás lányok által viselt kendő rojtjai nudlira hasonlítottak, ezért „nudlis kendő”-nek is nevezték.

Szalay Pálné szül. Holovics Erzsébet
eljegyzési viseletben (1920-as évek)

Régebben az iskolás lányok, a nagylányok és az idős asszonyok is bőr boksz-csizmát hordtak², azonban az idő múlásával a cipő kiszorította ezt a fajta lábbelit. Ennek két változatát viselték. Az egyik a fekete bőrből készült, elől fűzős magasszárú, amelynek az orrát és hátulját lakkal díszítették, sőt 1920-ig hímzéssel és bársonydarabokkal is. A másik a félcipő, amelyet spanglis cipőnek is neveztek. Ez is fekete bőrből készült, fekete fűzővel. Ilyet viseltek a menyasszonyok, illetve a Mária-lányok is. A lábbeliket helyi csizmadia készítette, vagy a váci vásáron szerezték be.

Mivel a Mária-lányok közössége a dunakeszi társadalom ékesége volt, ezért érdemes velük részletesebben megismerkednünk.

A Mária-lányok körébe a 16. életévét betöltő, a hatodik osz-

tályt is elvélő, tiszta erkölcsű katolikus leány kerülhetett. A tagság megszűnése férjhezmenetellel vagy a huszadik életév betöltésével következett be. A Mária kongregáció országos mozgalom volt, az egyesület a vallás-erkölcs legfőbb intelmeit, annak mélyebb összefüggéseit, valamint a szertartások mikéntjét tanította.

Gyertyavivő Mária-lányok (1942)

A Mária-lányok nagyobb egyházi ünnepeken kerültek előtérbe. Gyertyát tartva, énekelve hirdették a keresztényi tisztaságot, a szépséget, a jóságot és a tiszta erkölcsöt.

Öltözkük jellegzetes darabja volt a fejükön viselt díszes mirtuszkoszorú. Hajjukban világoskék szalagot hordtak. Fehér selyem juplit, keményített vasalt alszoknyákat, rajtuk fehér selyem ráncos szoknyát, felette madéra³ anyagból rakott kötényt viseltek. A jupli felett az öltözkék ékessége a fehér sifonból készült, slingelt, szélén horgolt fodorról, keményített, vasalt nyakrakendő volt. Fehér harisnya, fekete lehetőleg lakkozott spanglis cipő tette teljessé a hagyományos viseletüket.

Az öltözkék előállítása anyagi áldozattal is járt. Volt leány, aki saját maga készítette barátnői segítségével esténként petróleum lámpa mellett, és volt, akinek édesanyja csináltatta ügyes helybeliekkel. Több családban anyáról leányra szállt a ruha-, főleg a kendőkészítés tudománya, hisz a slingelt nyakrakendő Dunakeszin már a Mária-kongregáció megalakulása előtt is hozzátartozott a népviselethez.

Az öltözkék darabjainak rendbetétele, elkészítése (mosás, keményítés, ráncolás, vasalás) időt, igényességet követelt. Különösen a nyakrakendő fodrainak nem kellő „állása” lehetett beszédtema a lányos anyák között. A fejre való koszorút helybeli, ennek mesterévé váló asszony készítette. A koszorút és a gyertyatartót gyakran örökölték egymástól. Az utolsó Mária-lányok 1957-ben mentek férjhez, ezzel évtizedekre megszűnt ez a szokás Dunakeszin. Szerencsére a tradíció nem veszett el teljesen. A Szent Mihály templom 250 éves évfordulóján újjáéledő Mária-lány hagyomány továbbviszi a dunakeszi népviselet legszebb darabjait.

SAKÁLL LÁSZLÓNÉ 1980-90-ES GYŰJTÉSE ALAPJÁN:

Adatközlők: Békésiné Dudás Annus, Béki Lajosné Szabó Teréz, Czinkota Ferencné Tóth Juli, Gombai Mihályné László Rozália, Jóvér Józsefné Füstös Erzsébet, Kiss Istvánné G. Veres Erzsébet, Kövesdi Lászlóné László Éva, Legindt Istvánné Szabó Mária, Lengyel Józsefné Szabó Erzsébet, Lovistyké István, Mészáros Jánosné Hubina Juliska, Sáros Györgyné Varga Júlia, Szarazné D. Szaraz Kató, Tóth Lajosné M. Tóth Erzsébet, Tóth Pálné G. Veres Terka, Újfalu Istvánné G. Veres Katalin, Veres János

¹ más néven kasmír: finom gyapjúsövet

² Baka József: Néprajzi töredékek Dunakeszin, Dunakeszi 1989. 23.

³ kivágott és körülvarrt lyukakkal díszített anyag